

ДО 150-ї РІЧНИЦІ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

УДК 821.161.2:82-32(092)

<https://doi.org/10.15407/ub.22.116>

Роман Йосипович ГОЛИК,
доктор історичних наук,
старший науковий співробітник відділу нової історії України
Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України
(Львів, Україна)
<https://orcid.org/0000-0003-3123-1920>
roman_holyk70@ukr.net

Марта Степанівна НАДРАГА,
кандидат історичних наук, старший дослідник,
директор Наукової бібліотеки ЛНМУ імені Данила Галицького
(Львів, Україна)
<https://orcid.org/0000-0003-2247-6061>
m.nadraga@gmail.com

СЕЛЯНИН, ІНТЕЛІГЕНТ: «НОВЕЛА ЖИТТЯ» ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

Мета роботи. Розглянути життя й творчість Василя Стефаника як текст (новела як життєва драма) на підставі порівняння (авто)біографічного та художнього дискурсу письменника. **Методологія дослідження** базується на хронологічному і проблемно-тематичному методах у поєднанні з методами історичної біографістики, герменевтики, структурно-семіотичного аналізу, історії повсякденності. **Наукова новизна** роботи полягає в аналізі творчої біографії письменника як складника історії читання, соціальної історії, історії ідей та культурної пам'яті Галичини. Показано взаємозв'язки між автобіографічними нарративами і творами письменника в руслі концепції життя як творчості і творчості як життя. Виокремлено основні категорії думки письменника, на підставі яких побудована його саморепрезентація і в руслі яких розвивалася його художня думка. З'ясовано роль книжної культури в його інтелектуальному формуванні. Вивчено сприймання постаті письменника в прижиттєвій і пізнішій критиці на тлі формування «стефаниківської лінії» в літературі. **Висновки.** Автобіографічні й художні тексти В. Стефаника об'єднані концепцією драматизації життя, котра була особливо помітна в новелах письменника. Його інтелектуальне формування стало наслідком засвоєння народної традиції та критичного читання творів української, польської, німецької та інших європейських літератур. Ключовим для розвитку

автобіографічного дискурсу і творів письменника став акцент на його селянському походженні. Це вплинуло на творчість та суспільно-громадську діяльність письменника, на його ставлення до інтелігенції, духовенства, аристократії. Автобіографічний дискурс і творчість В. Стефаника побудовані на дилемах уявного і реального, народного та елітарного, усного й книжного елементів культури. Це вплинуло і на сприймання постаті письменника і рецепцію його творчості в українській літературі та культурі.

Ключові слова: В. Стефаник, (авто)біографія, новела, письменник, книжна культура, культурна пам'ять, Галичина.

Життя й творчість Василя Стефаника — один із вузлових елементів канону української літературної та культурної традиції. Рецепція постаті новеліста, генеза тем і образів його творів уже не раз ставали об'єктами наукових студій [1; 2; 5; 8; 10; 11]. Але частина аспектів його діяльності все ще залишається малодослідженою. У статті спробуємо розглянути життя й творчість письменника, порівняти його (авто)біографічний дискурс із дискурсом художнім та дослідити Стефаніківські тексти крізь призму історії читання та історії ідей, соціальної історії та еволюції культурної пам'яті Галичини. Зосередимося на кількох аспектах функціонування книжної пам'яті у творчості В. Стефаника: читанні, яке стало її підґрунтям; автобіографічному дискурсі та художніх текстах, у яких зафіксована пам'ять письменника, його уявлення про себе і світ навколо; галицькій книжній традиції, у якій відтворено рецепцію постаті й творчості В. Стефаника. Підставою обираємо кілька основних методологічних пунктів. Серед них — концепт єдності життя і творчості письменника. Зокрема, структури його художніх творів і автобіографій є елементами тієї самої канви людського досвіду, життя. Вони є наслідками впливу зовнішніх чинників, історико-культурного контексту епохи і реалій та стереотипів галицького суспільства, подій, серед яких В. Стефаник жив, діяв і на які реагував. Підґрунтям його інтелектуального життєпису є також категорії книжної й усної культури, на які письменник спирався, які формували його індивідуальну пам'ять і які розвивав та формував. Зрештою, сама постать та біографія новеліста стала частиною культурної пам'яті ще за його життя, даючи імпульси для формування нової традиції — стефаніківської лінії та стефаніківського міфу в українській літературі й культурі. Центром дослідження стає «літературний / книжний Стефаник», його творча біографія: у ній зображаються всі інші іпостасі письменницького життєпису, а вона, навпаки, проєктується на сприймання всього життєвого шляху письменника.

Інтелектуальна формація В. Стефаника: матриці та орієнтири. Письменника як творця формує книжність, культурна пам'ять покоління, а також усна культура, серед якої він виховувався. Авто-

біографії і художні тексти Василя Стефаника були результатом поєднання двох традицій. Першу письменник відтворював як виходець із селянського середовища, носій його усної традиції. Це покутський народний текст, збудований за правилами діалектного мовлення, який відображав народну картину світу. Його В. Стефанік засвоїв у дитинстві, а згодом стилізував, створивши літературний відповідник «народної бесіди». На формування художньої форми автобіографій і текстів вплинув пізніший досвід В. Стефаника-читача. Під час навчання в Коломиї він на таємних / тайних шкільних гуртках популяризував і давав читати іншим рідкісний в Галичині «Кобзар» Тараса Шевченка, читання якого особливо вплинуло на галицького автора. В. Стефанік також згадував зацікавлення текстами Осипа Юрія Федьковича та Марка Вовчка. Він досить пізно ознайомився з творчістю Панаса Мирного («Хіба ревуть воли, як ясла повні»); сентименталізм «Марусі» Григорія Квітки-Основ'яненка не сподобався письменникові, який так і не дочитав цього твору до кінця¹. У таємній бібліотеці гімназистів-коломийчан, до яких належав В. Стефанік, було 300–400 книжок, серед яких письменник виокремлював «радикальну» українську та російську літературу, наголошуючи вплив творів Гліба Успенського. Важливою для нього стала й заборонена література: «Найкраще читали ми Франка, соціалістичну літературу, українську й польську з Женеви, Герцена, Чернишевського, загалом те, що було заказане»². У колі читацьких інтересів В. Стефаника були твори Івана Франка, Леся Мартовича й Марка Черемшини, Ольги Кобилянської, Лесі Українки. Інший ряд лектури формували польські письменники: Адам Міцкевич та Юліуш Словацький (В. Стефанік спеціально просив друзів придбати для нього повну збірку текстів цього «поета-пророка»), твори Станіслава Пшибишевського, Владислава Оркана, Казимира Пшерви-Тетмайєра, Станіслава Виспянського, Яна Каспровича³, Габрієлі Запольської та радикальних польських політиків, зокрема Ігнація Дашинського. Також В. Стефанік часто згадував популярні твори Олександра Дюма, тексти Герберта Спенсера, Еміля Золя, «Щоденник» Едмунда й Жуля Гонкурів, твори Фрідріха Ніцше («Так сказав Заратустра»). Письменник читав і рекомендував також «Божественну комедію» Данте Аліг'єрі, романи Поля Бурже, поезії Готфріда Келлера, «Квіти зла» Шарля Бодлера, вірші Поля Верлена, «Chanson d'automne» якого намагався перекладати українською. Окремі польські критики вважали, що ця література була йому чужа:

¹ Стефанік В. С. Твори / до друку виготовув Ів. Лизанівський. 2-ге вид. Харків : Державне видавництво України, 1927. С. 30.

² Стефанік В. Вибране. Ужгород : Карпати, 1979. С. 235.

³ Там само. С. 231.

«У Кракові Стефаник познайомився з <...> Молодою Польщею: Пшибишевським, Виспянським, Бжозовським, але їхньою творчістю не переймався. Завдяки їм пізнав європейську від Бодлера до К'єркегора, але й та література не залишила в душі того селянина поважних слідів. Без сумніву, відчував їх красу, тих Барбе д'Оревіллі та Верлена <...>, але то був чужий йому світ. Відвідував його, як відвідують музеї»⁴. Такий погляд спирався на уявлення про В. Стефаника як про селянина, певною мірою чужого в європейських літературних середовищах. Окремим сегментом його лектури залишилася медична університетська література — знак нереалізованої лікарської кар'єри. Читацька біографія письменника відображала його суспільні симпатії та антипатії. У літературних смаках галицької інтелігенції він бачив лише зовнішню помпезність: «Великого Шевченка так роздекламувала, що з нього нічого не лишилося, лише декламація»⁵. Він пропонував галицьким просвітянам видавати посібники для галицьких емігрантів, а не звичну патріотичну чи релігійну літературу⁶. Василь Стефаник вважав, що ставлення селян до читання і читалень-«читарень» визначається економічними проблемами («абих не платив вікнове, відумерщину, шкільне, дорогове»), а не інтелектуальними чи естетичними запитами⁷. Письменник наголошував, що частина книг, які пропонує інтелігенція, не має особливого сенсу в суспільстві, де селяни малограмотні: «нічо в школі не виучуються, але навіть хлопці виходять зі школи лиш з азбукою. А аби з неї зробити слово, а слова складати в бесіду читану, сього наша школа не виучує»⁸. У цьому контексті новеліст наголошував, що його стиль і світогляд походять із усної народної традиції, а він є носієм селянських ідеалів.

Життя як новела й драма: (авто)біографічний дискурс В. Стефаника. Ідея села й селянства, фольклору / усної народної традиції була наскрізною в автобіографічних текстах Василя Стефаника. Він акцентував на тому, що народився в селянській сім'ї, у колі сільської матеріальної та духовної культури, народної уяви та усної традиції. Письменник наголошував на християнстві своєї матері, Оксани Стефаник, котра практикувала систематичне відмовляння молитви «Отче наш» разом із дітьми⁹. Цій парадигмі письменник протиставляв за-

⁴ Цит. за: Wiśniewska E. *Wasył Stefanyk w obliczu Młodej Polski*. Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1986. S. 32.

⁵ Стефаник В. *Вибране*. Ужгород : Карпати, 1979. С. 277.

⁶ Там само. С. 275.

⁷ Стефаник В. *Вибране*. Ужгород : Карпати. С. 255.

⁸ Там само. С. 268.

⁹ Стефаник В. С. *Твори / до друку виготовув Ів. Лизанівський*. 2-ге вид. Харків : Державне видавництво України, 1927. С. 25–26.

своєні з дитинства уявлення про народну демонологію карпатських українців, які викликали в нього страх: «[Наймити] розказували багато казок та показували місця, де ночують відьми, опирі, де являлися мерці, а де сиділи правдиві чорти»¹⁰. Але дитяча міфологізація світу засвідчувала й схильність В. Стефаніка до побудови власного художнього світу, уяви, яка згодом стала імпульсом до творчості.

Іншою рисою Стефаніківського автобіографічного дискурсу стала критика шкільної системи і навчання. У пам'яті письменника дитячі роки асоціювалися з намаганням батьків віддати його до школи через те, що хлопець успішно засвоював молитви («дуже добре “бравси очинашу”»). Шкільна наука в зображенні В. Стефаніка мала вигляд знущання, була сферою «отруйливого встиду», тілесних покарань, морального приниження — різким контрастом порівняно з рідним домом. Тому письменникові подобалася думка матері, яка негативно ставилася до такого навчання¹¹. Шкільні роки в споминах В. Стефаніка асоціювалися з картинами міського соціального маргінесу, який привернув увагу хлопця до «дивної» Анни Павлик та ідей руських (українських) радикалів¹². Але навчання в школі дало фундамент знань, завдяки якому Василь Стефанік згодом став студентом університету. Університетська наука, студії з медицини хоч і не зробили з нього лікаря, але дали молодому Стефанікові можливість зрозуміти життя великого міста, зблизитися зі світом мистецтва та літератури.

У такому контексті виник Стефаніків міф селянства й села як антитеза негативного образу міщанства та інтелігенції. Письменник сформувався як інтелектуал у місті, серед творчої інтелігенції та богемного життя. Однак він критикував галицьку інтелігенцію, протиставляючи її селянству, а місто — селу. Інтелігенція в його текстах мала вигляд нового («вродилося тому п'ятдесят років»), сірого, аморфного, нежиттєздатного, «миршавого» соціального конструкта, середовища, позбавленого оригінальних «ідеалів та життєвих форм», а тому нецікавого для літератора: «Інтелігенція є homo novus в нашій житті, доробкевич, котрий... мусить бути трохи демократ, трохи аристократ, не сміє мати характеру. <...> Своїм життям і ідеалами не годна вона заповнити кількадесяти томів повістей, ані захопити таланту, аби писав ті повісті»¹³. В. Стефанік не раз наголошував, що не сприймає інтелігенції як свого читацького чи творчого середо-

¹⁰ Стефанік В. С. Твори / до друку виготовув Ів. Лизанівський. 2-ге вид. Харків : Державне видавництво України, 1927. С. 25–26.

¹¹ Там само. С. 29.

¹² Там само.

¹³ Стефанік В. Вибране. Ужгород : Карпати, 1979. С. 276.

вища, «не має до неї серця» і не писатиме про чи для неї. Лише селянство новеліст розглядав як щось фундаментальне позачасове, героїчне, майже всемогутнє: спільноту людей, «котрі смерті не бояться» і пережили «тисячолітню історію». Звідси впливає епічний апофеоз і водночас співчуття до «вічного селянства» в Стефаникових листах, де селяни знову протиставлялися інтелігентам: «<...> дивлюся на тяжких тисячу літ за селами і на незнані тисячу перед ними... Як тепер я виджу, що організм мужицький простягнувся струною межі двома світами понад море і як на тій струні грає душа мужика на спілку з їх нуждою... то <...> я мушу не дослуховуватися катаринки в рукавичкових руках нашого образованого світа»¹⁴. Новеліст наголошував, що не любить сімейств, звичаїв, форм літературного та суспільно-культурного життя галицької інтелігенції, і описував її в гротескному стилі, інколи не перебираючи лексичних засобів: «Для мене кожний літерат... дуже незабавний. Складочки, товариствечка, жебранинка, літературка і т. д. Може бути, що ці *in neutra*... оправдані і мають будучність, але для мене самого вони бридкі. Обридливі і ті, що добирають їди цьому *neutrum*, аби собі жолудочка не попсувало. Наші газети і література — то легонька потравка для “молоденької інтелігенції”. Роди славні на Русі (Окуневські, Кобринські, Озаркевичі) — се паршивство в рукавичках. Бридке. <...> Я крайця серця до сеї касти не маю»¹⁵. Справді, біографію В. Стефаніка можна описувати як перехід від ролі письменника й політика до газди¹⁶, чи як повернення селянина до власного стану. Однак його суспільна позиція, коли він вернувся з міського до селянського середовища як автор творів про село, уже не була селянською / сільською. Одяг, манера поведінки та листування, заняття літературою долучали письменника до інтелігенції, від якої він прагнув відмежуватися, і відмежовували від селян, до яких прагнув наблизитися. Але знайомі письменника казали йому, що він «не годен сидіти в місті» і бути там «професором», а радше «мужиком в Русові»¹⁷. Частково це розуміли самі селяни, коли 1910 р. урочисто випроводжували Василя Стефаніка зі Стецевої до його нової домівки у Русові¹⁸. Вони бачили в письменникові і свого газду, господаря, і когось іншого, не такого, як вони самі. Сам письменник був переконаний, що селяни плачуть над його

¹⁴ Стефанік В. Вибране. Ужгород : Карпати, 1979. С. 276.

¹⁵ Там само.

¹⁶ Struk D. A Study of Vasyl Stefanyk: The Pain at the Heart of Existence. Littleton, 1973. P. 15–33.

¹⁷ Погребенник Ф. Сторінки життя і творчості Василя Стефаніка. Київ : Дніпро, 1980. С. 177.

¹⁸ Там само.

творами, переживаючи їхні сюжети, і ще більше відчував свою селянську належність.

У добу політично радикальної молодості Василь Стефаник полемізував також із українськими священниками, вважаючи їх відмежованими від селянства «попами» і навіть прихованими ворогами, котрі експлуатують селян. Тоді він протиставляв молодих радикалів як друзів селян / народу молодим священникам як недружнім до люду: «Нині піп і мужики не є приятелями, але живуть коло себе, як можуть. А ті молоді попи, що ще не засмакували війни з мужиками, що тепер настали, — то вони пускають перші стріли до нової війни»¹⁹. Приводом до цього стала і діяльність «західників» та «восточників» у греко-католицькій церкві в 1890-х роках. І тих, і тих В. Стефаник вважав обскурантами: перших, які модернізували традицію, — за культ серця Ісусового і латинську обрядовість, других, «давних священників», — за обрядовий рух і православні обряди, котрі письменник пов'язував із потенційним штундизмом («Молоді попи»). У художніх творах В. Стефаника образ священника-«попа» злився з нейтральним образом «ксьондза», до якого селяни ставляться з обережністю — як до представника іншого світу. З другого боку, письменник одружився з Ольгою Гаморак — дочкою греко-католицького священника Кирила Гаморака, якого цінував і поважав, а в міжвоєнний час писав листи до «князя церкви» — митрополита Андрея Шептицького²⁰. Це лише увиразнювало певне вагання між клерикальним і антиклерикальним, елітарним і егалітарним у політичній і творчій біографії письменника [1, с. 51, 52].

Роль політика також була водночас далекою й близькою В. Стефаникові — і в соціальному, і в національному вимірі. З одного боку, він був політично активним у середовищі українських радикалів [1; 5; 9], певний час симпатизував польським соціалістам. Але потім В. Стефаник протиставив український патріотизм національній ідеї, яку ті висували, називаючи їх «реставраторами Польщі od morza do

¹⁹ Стефаник В. Вибране. Ужгород : Карпати, 1979. С. 271.

²⁰ Листи Василя Стефаника до митрополита Андрея Шептицького. *Записки Наукового товариства імені Шевченка*. Том ССХХІ. Праці філологічної секції. Львів, 1990. С. 308–325. Свої листи письменник називав «найнижчими і правдиво покірними», і просив у них допомоги не лише для селян і їхніх дітей, а й матеріальної підтримки для себе самого, зв'язуючись митрополитові у непростій фінансовій ситуації. У світлі цього епістолярію митрополит поставав меценатом усього суспільства і благодійником письменника, який картав сам себе. «Рука Ваша була все щедра і отворена... Я все багато помочі мав від Вас, ексценсіє, і Ви приймете від мене подяку, як від Вашого малого обожателя, відколи Ви в моім Русові побували на місях. Відтоді (...) я багато поблудив і не зробився тим, чим хотів бути, і остався тепер врешті малим і хорим письменником» (Там само. С. 314).

тогза»²¹. Водночас у публічних дискурсах письменник далі протиставляв український селянський світ українському панському (буржуазному чи інтелігентському) середовищу. Навіть Тарас Шевченко в цій парадигмі був не так посередником між світами, як представником селянства в класово / станово чужому для нього середовищі. «Селянський світ висилає найліпші свої сили... в панський світ, аби вони там набирались розуму і боронили його перед тим ворожим, панським світом. Шевченко — се перша... селянська сила, що, набравши розуму в панським світі, обернула його на оборону селянського світу», — стверджував письменник 1901 р.²² Тому в промовах В. Стефаніка-радикала з'являлися інколи неканонічні, повні трагізму трактування діячів українського літературно-національного руху: «...син народу, Іван Франко, що своїм мозком кормив українську суспільність <...> — тепер лежить на смертельнім ложу, затроєний випарами рутенського багна й невдячності. Се той, що з надмірного напруження ума стратив власть нормального думання. Франко — наш учитель, ясне сонце на українському небі, і ми його не можемо забути, як національні демократи, вибираючи його почесним членом «...“Просвіти”»²³. З другого боку, В. Стефанік — політик / посол до парламенту намагався переконати селян, щоб ті прислухалися до порад інтелігентів-радикалів. У промові 1909 року письменник говорив про стіну, котра тепер відокремлювала його, як сина народу, від селян, котрі (за його словами) ще не стали народом чи повноцінною нацією: «І мур стоїть, як стояв, а я ходжу з розбитою головою і закривавленим серцем. І нам, що вас любим і для вас працюєм, лишається одно: або зробимо з вас, мужиків, народ, або упадем. Подумайте, яка задача: з мужиків — народ»²⁴. Посол і письменник формував перед селянами політичну панораму Австрії та Галичини початку ХХ ст.: уряд, який «робить самі кривди», парламент, який не виправдав українських надій, безуспішна боротьба за український університет у Львові. На цьому тлі В. Стефанік поширював культ Мирослава Січинського як месника та Адама Коцка як жертви і, водночас, як дітей народу, котрі мали показати селянам приклад національної мобілізації: «Ви не тратьте надії, що не збудете кращої долі, бо Адам Коцко показав, що вже надійде той час, коли не будемо тікати з своєї землі, що і в нас запанує правда і воля»²⁵. Але свою де-

²¹ Стефанік В. Вибране. Ужгород : Карпати, 1979. С. 290.

²² Там само. С. 291.

²³ Там само. С. 292.

²⁴ Там само.

²⁵ Там само. С. 294.

сятирічну кар'єру серед політиків-депутатів австрійського парламенту [13, с. 690] письменник згодом описував із неохотою: «Від 1908 до 1918 р. був я послом австрійського парламенту, де не виголошував ніяких промов, бо мови парламентарні моїх клубових товаришів, за малими винятками, були такі скандальні, що я волів мовчати і встидатися лише за своїх колег, а не за себе самого»²⁶. Інших українських послів В. Стефаник характеризував як «руських патріотів», котрі принижують руських (українських) селян («кричали, що наших мужиків можна бити по писку, а вони по руках за те цілують») та поступову молодь («казали проти молоді підносити хвальні руки попівські»), звинувачував у співпраці з Галицьким намісництвом («аркана танцюють довкола намісництва, аби... намісник глянув добрим оком») ²⁷. Політика не була тою сферою, якою В. Стефаник гордився. За віденськими споминами Андрія Жука, галицького письменника цікавила не імперська політична сцена, а суспільно-громадська діяльність серед селян [4]. Богдан Лепкий, змальовуючи В. Стефаника-парламентариста, говорив про його різкий негативізм у ставленні до українського політикуму, хоча письменник вільно й природно відчував себе у віденських колах ²⁸. Водночас син письменника (Юрій Стефаник-Гаморак) і Василь Костащук стверджували, що В. Стефаник дуже сумлінно ставився до посольських обов'язків, використовуючи їх для захисту селян, а соромився свого посольського статусу, можливо, тому що вважав його громадським обов'язком, а не роботою ²⁹. Контрасти простежувалося і в ставленні новеліста до міста та села. У листах до друзів і знайомих письменник наголошував, що місто ніколи йому не подобалося, описував його (на прикладі Кракова) як простір «ста костелів і ста корчем», який спочатку пригнічує, забирає енергію, і до нього можна звикнути лише згодом.

В епістолярії В. Стефаника місто є сферою лицемірства й соціальних контрастів: «порядних людей», які ходять вулицями, і схованої в сутеринах бідності й біди, прихованої в лікарнях хвороби, і злочинності, схованої в тюрмах. Стефаникові листи формували образ міста як території осіннього вмирання листя й будинків, із якою пов'язана також і селянська бідність ³⁰. Інша річ — село. Попри глибоку трагічність своїх селянських новел, письменник постійно протестував,

²⁶ Стефаник В. Вибране. Ужгород : Карпати, 1979. С. 232.

²⁷ Там само. С. 275.

²⁸ Лепкий Б. Три портрети: Франко – Стефаник – Оркан. Львів, 1937. С. 117–122.

²⁹ Гаморак Ю. Василь Стефаник (спроба біографії). В. *Стефаник. Твори* / за ред. Ю. Гаморака. Регенсбург, 1948. С. 30; Костащук В. Володар дум селянських. Ужгород : Карпати, 1968. С. 147–148.

³⁰ Стефаник В. Вибране. Ужгород : Карпати, 1979. С. 362.

коли його називали співцем умираючого, зникаючого селянства. Навпаки, у його листуванні та автобіографічному дискурсі «села співають могучу пісню та гарну»³¹. Непростим було й ставлення письменника до Західної та Східної Галичини, у якій він народився та працював. І до руської, і до польської частини краю він ставився критично, хоч своїми творами виражав любов до Галицької Русі / України. Однак в автобіографії 1926 р. письменник наголошував: «Не знаю чому, та тільки зазначую, що українці з Великої України по душі мені ближчі, як галичани»³². (Це критичне ставлення В. Стефаник поширював і на книжну культуру та книговидавничу справу в краї, адже був прискіпливим до видання власних текстів. Звідси відомі скарги письменника на те, що галицькі українські видавництва початку ХХ ст. не вміють добре, без браку, публікувати його книжки.) У мемуарному й епістолярному дискурсах В. Стефаника простежувалася драматизація життя — художнє перетворення його на драму. Це відобразилося вже в певному протиставленні образів мами й батька письменника. Маму Василь Стефаник наділяв усіма позитивними рисами: у його пам'яті вона поставала жінкою-селянкою, котра наспівує пісні («Вечірня година»), намагається відгородити від жахів шкільного та міського життя, відраджує сина від нелегких життєвих шляхів («Дорога»). Образ матері у творах В. Стефаника асоціювався зі щастям, ідилією, а її відсутність ставала кінцем радісного існування, початком неспіху: «Коли я глядів дитиною на мамині очі, як по них сунулися тихесенько пречисті хмарки щастя, — я був щасливий. А тепер на ті очі смерть долоно поклала» («Мое слово»). Образ батька в Стефаниковій творчості якийсь час затінений конфліктом після смерті матері. У листах до друзів письменник змальовував найрадикальніші уявні способи, щоб перешкодити повторному одруженню батька, аж до шокуючого оксюморону чи контрасту (труна на церковних воротах під час шлюбу, щоб її перестрибували молоді³³). Тут помітна драматична сила Стефаникового таланту, його надвразливість до людських учинків. Однак згодом стосунки між батьком та сином змінилися. Неписьменний Семен Стефаник у листах, записаних чужою рукою, українською мовою і латинськими літерами, згодом виправдовувався господарськими справами, а ще пізніше стверджував, що вклав в освіту сина значні кошти, аби забезпечити тому добрий життєвий аванс³⁴. Письменник присвятив татові свою

³¹ Стефаник В. Вибране. Ужгород : Карпати, 1979. С. 327.

³² Там само. С. 232.

³³ Погребенник Ф. Сторінки життя і творчості Василя Стефаника. Київ : Дніпро, 1980. С. 141.

новелу про землю («Вона — земля») і про нього самого: головним її позитивним персонажем став селянин Семен, який переконав бучковинських біженців вернутися до своєї домівки. Автобіографічні тексти Стефаніка були особливі. Письменник та його сучасники заважували, що автобіографії В. Стефаніка, його листи до друзів та знайомих були не лише епістолярними чи мемуарними документами, а текстами, у яких продовжувалася його літературна творчість. Тут часті описи незвичних історій, емоції письменника та пейзажі, які формували його настрої. Автобіографії та листи змальовують життя самого письменника як мініновелу чи драму, у якій є герої (Іван Франко і Северин Данилович, Анна Павлик, Ольга Гаморак та її родина, Сафат Шмігер), антигерої (галицька інтелігенція як стан, окремі селяни). Себе письменник зображав, з одного боку, посередником між інтелігентами й селянством, а з другого — селянином, який переживає творчий неспокій, психологічну боротьбу між бажанням писати, меланхолією і зневірою, неохотою до творчості. У 1920-х роках письменницька кар'єра вже не подобалася новелістові через начебто малу читацьку увагу та психічне напруження («граничить з божевіллям»), якого потребувала творчість³⁵. Автобіографія та листування письменника засвідчили характерну для інших авторів зламу ХІХ — початку ХХ ст. дилему «нервів і наративу» та нервового наративу — тексту, напруженого за сюжетом і способом висловлення думок.

Було помітним і вагання Василя Стефаніка у виборі естетичної і світоглядної моделі. З одного боку, письменник ішов шляхом модернізму і впровадив зразки нового, сконцентрованого, лаконічного, нестандартного і часто провокаційного тексту в українську художню прозу. Водночас сам В. Стефанік двозначно ставився до того, коли його зараховували до декадентів, модерністів чи літературної богеми, і дистанціювався від її представників. Наприклад, Станіслава Пшибишевського поважав як нестандартного автора, але жалів як людину, котра потрапила в проникнуте алкоголізмом середовище і вела хаотичне життя³⁶. Те саме стосувалося й модерністичного письма. Приймаючи й загострюючи його, Василь Стефанік зробив об'єктом свого дискурсу селянство й селянську культуру. Однак вона була традиційна й суперечила модернізаційним тенденціям, вимагала від своїх носіїв дотримуватися традицій, а не новацій, які принесли «пани з міста», тобто інтелігенція.

³⁴ Погребенник Ф. Сторінки життя і творчості Василя Стефаніка. Київ : Дніпро, 1980. С. 158.

³⁵ Там само. С. 274.

³⁶ Wiśniewska E. Wasyl Stefanyk w obliczu Młodej Polski. Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1986. S. 99-125.

Новела як життя: художній дискурс Стефаника. Творчість В. Стефаника була частиною його біографії, і в ній простежувалося те саме драматичне напруження між модернізмом і традицією, селом і містом, інтелігенцією та селянством. Письменникові новели відображали його власне (хоч і загострене і не раз доведене до крайнощів) світосприймання та оцінку суспільства, серед якого він творив.

Образи села й селян у новелах Стефаника були непростими, як і його власне життя в селянському середовищі. Письменник зображав селян такими, якими їх бачив у щоденному житті, водночас до максимуму загострюючи їхні характери, дії та життєві ситуації. Селяни з його творів «австрійського» часу — люди в надважких, екстремальних обставинах, виходу з яких майже немає. Це накладає відбиток на їхню свідомість, світосприйняття, спосіб думки й мови, а основне — на вчинки. Дії персонажів В. Стефаника часто так само радикальні, як і світ, який тисне на них. Хрестоматійний приклад — «Новина» та її герой Гриць Летючий, котрий через бідність із розпачу топить одну зі своїх доньок у річці. Персонажі його новел схильні до розпачу, бо втрачають мастки, роботу, сім'ю, стають п'яницями, жебраками, гинуть або гублять життя іншим. Селянин Стефаника може бути «м'яким», але й жорстким, нещадним, здатним до вбивства заради майна («добитку життя»). Тому письменник змінив образ господаря Гюргія («Злодій»), котрий разом із сусідами, «як вовк», накидається на ввійманого злодія і вбиває його. Реальна інтрига була менша: дружина Гюргія насправді врятувала злодія і тим гордилася. Селяни / горяни Стефаника горді й конфліктні: у їхній свідомості відчуття соціальної, майнової, матеріальної нерівності переплетене з особистими образами. У Стефаникових новелах часті ланцюжки насильства. В одному із творів («Суд») запрошені на весілля бідні селяни вбивають багатих, бо ті їх принизили, а їхні односельці влаштовують самосуд через вбивство багатих і вбивають бідних. В іншому тексті («Палій») герой, Андрій Курочка, ображений на багатшого селянина за те, що той позбавив його праці, одержимий ідеєю спалити майно свого кривдника як результат своєї праці («най моє вігорит!»). Частково з трагічного досвіду власної родини новеліст описував галицьких селян людьми, над якими висить фатум та схильність до самогубства («Басараби»). У Стефаника над селянськими родами, навіть заможними, постійно чигає небезпека розорення («З міста йдучи»). Їх мучить проблема гріха і кари. Водночас герої В. Стефаника постають людьми, здатними порушувати сакральну атмосферу, перетворюючи свято на пекло («Святий вечір»). Селянське уявлення про побожність у новелах письменника забарвлене повсякденними конфліктами («Побожна»). Стефаників селянин часто безпорадний

перед суспільством та долею. Його світ обмежений песимістичними знаками. Тому часто твори пронизує мотив селянської смерті: смерть старого Леся у вигляді білої плахти, що обвиває і скобоче селянина («Скін»), смерть селянки-матері, котра турбується долею дітей, а потім співає пісню, у якій «виливала ся її душа і потихоньки спадала межі діти і цілувала їх по головах» («Кленові листки»); смерть дівчинки-сухотниці, яку батько везе до лікаря, але через нестатки не може її врятувати; похорон малого хлопчика, який також загинув через злидні і покинутість («Похорон»). Суспільство письменник зображав таким, із яким зіштовхувався у власному житті, однак також забарвлював його різкими контрастами. Стефаникові герої оточені бідністю та соціальною залежністю. Їхні антиподи — пани («добродзеї»), які дають або не дають роботу, та корчмарі, перед якими вони узалежнені через борги. Стефаникові селяни відокремлені від інтелігентів та священників (ксьондзів), котрі прагнуть їх навчити або морально виправити. Над ними тяжить рекрутування, служба в австрійським війську, котру сприймають як ризик, своєрідне вмирання для сільської громади: «як від умерлого — такі смутні виходили» («Виводили з села»). Однак найбільше над селянами в новелах тяжіє земля. На ній люди втрачають здоров'я, її шукають за океаном, але намагаються залишити на ній слід (як «переламаний роботою» Іван Дідух із «Камінного хреста»). Стефаникова земля (груник, нивка) стає причиною конфліктів, непорозумінь, забирає сили, калічить, але не перестає бути об'єктом селянських мрій і снів («Сон»). Земля в його новелах — «своя» стихія, що забирає життя і повертає його назад; батьківщина, яка робить село селом, селян селянами і протиставляє їх чужим землям, чужому містові, панам і корчмарям / лихварям («Вона — земля»). До елітарної культури здебільшого неписьменні Стефаникові герої ставляться насторожено. Вони не розуміють або бояться, не знаючи напевно, що міститься в документах, які їм подають пани / письменні люди. Селяни часто не вміють підписати своє «намено» (ім'я), і ставлять на документах хрестики, викликаючи погорду представників писемної культури: «Хлоп <...> все дурний, гние цілу зиму та й би не навчився навіть своє порекло на письмі покласти» («Підпис»). Інколи Стефаникові персонажі взагалі не сприймають книжного світу й тих інституцій, які він приносить у їхнє життя. Звідси повне відчаю сприймання «синьої книжечки» — знаку руйнації й деградації селянина в однойменній новелі Стефаника: «Аді, в пазусі маю сину книжечку. Оце моя хата, і моє поле, і мої городи. Іду собі з нев на край світа! Книжечка від цїсаря, усюда маю двері втворені. Усюда. І по панах, і по жидах, і по всеї вірі!» («Сина книжечка»). Цією новелою починалася перша збірка письменника

(«Сина книжечка», 1899), яка мала синю суперобкладинку. Стефаникова «синя книжечка в синій книжечці» приносила селянське розуміння писемної культури в елітарну книжну культуру. У новелах письменник показував, що галицькі селяни читали масову літературу, котра приваблювала їх таємничістю чи / або сенсаційністю. Зокрема, їм подобалися пророцтва Михальди і «листи з неба» [35] — амулети-обереги від нещастя, які стали моделлю дяківського й селянського читання в «Давнині», а водночас формою селянської культурної пам'яті: «ще й тепер десь попід сволоками заткнені „Божі листи“ та „Луці Заливайки“, але тепер ніхто вже їх не читає, минулися» («Давнина»). Крім «листів з неба», у Стефаникових текстах поставстрійського часу було реконструйовано листи самих селян, але вже з арешту. Вони поєднували народні формули листування з новим літературним змістом, оповіддю про селянські страждання і клопоти, поетичну візію народного страждання («Лист»). Загалом, ставлення до суспільства, його культури, так само як і до фундаментальних проблем людської екзистенції в «підавстрійських» новелах В. Стефаніка відображало як емоційну надвразливість самого письменника до живої й неживої природи, так і його критичне ставлення до суспільних еліт і їхнього світобачення, і водночас співчуття до селянства. Перша світова війна суттєво позначилася на житті й художньому дискурсі В. Стефаніка. Воєнні події в його творчості зафіксувалися напруженим текстом про психологію дітей, які зі страхом та інтересом спостерігають за фантазмагорією боїв, грою пострілів, загибеллю дорослих, і з дитячою безпосередністю коментують страшну ситуацію («Діточа пригода»). Війна стала для В. Стефаніка макабричним, апокаліптичним видовищем, яке перевертало селянський світ, підриваючи його фундаменти: «гармати виважували землю з її предвічної постелі. Хати підлітали вгору, як горючі пивки, люди, закопані в землю, скам'яніли й не могли підвести руки, щоби перехрестити діти» («Марія»). Тексти В. Стефаніка з Великої війни демонстрували прояви стихійної народної соборності, таємного єднання двох Україн в умовах російської окупації та репресій українців Галичини 1914–1915 років. Героїні Стефанікової «Марії» — галицькі селянки, спілкуючись із українськими солдатами російської армії, дорікали їм грабунками та знищенням українських бібліотек, але через культ Тараса Шевченка та українські пісні відчували національну спорідненість із зазбручанськими вояками. В. Стефанік показував драматичний контекст присутності російського війська в Галичині. Після його відступу гуцульські дівчатка влаштовують похоронні голосіння навколо байстряти / «гусарської дитини», яку дорослі хочуть убити («Пістунка»). Проблема «московських дітей» веде молодих селянок до сімейного осуду та самогубства («Мати»).

В інших контекстах селяни, навпаки, рятують «дітей воєнного гріха» і, покутуючи, таки виховують їх («Гріх»). Велика війна для В. Стефаніка стала часом змішування соціальних груп (багатів і бідняків, збанкрутілих шляхтичів і «всіх грішних людей, дезертирів, злодіїв, калік і дівчат з грубими черевами»), взаємопроникнення культур і народів, політичних культів та ідеологій у галицькому середовищі: «Зяті були пруссаки, москалі, поляки, італіяни з неволі і українці з німецьких таборів <...> Під чорною матір'ю божою вони забирали місце для своєї нації. Вільгельм, Франц-Йосиф, Николай, Шевченко, Ленін і Гарібальді допоминалися в тій хатині домінуючого місця. І серед шаленого крику і бійки не раз попадав на землю Вільгельм, або Микола, або Ленін» («Вовчиця»). Історичний та політичний контекст, який не так виразно проглядався в новелістиці австрійського часу (до 1918), у новелах В. Стефаніка з польської доби (1920–1930-ті рр.) був уже чіткий. Тут персонажі далі приречені на нелегке існування, метафорична нитка їхнього життя дуже тонка і нетривка, і її далі обрамляє традиційна культура («Нитка»). Найвищою цінністю селян навіть на порозі смерті далі залишається межа, земля, і її образ затіне страх перед гріхом. У розмовах із вищою силою вони будують свій апокриф, власну релігію землі: «Та як вона засне змордована, як та мама, що нагодувала діти та вкрилася білими пеленами... то я гріхувався прокидати сніг, аби не змерзла і не пробудилася. Земля — твоя донька, і ти повинен мені простити» («Межа»). Елементом цієї напів'язичницької релігії стає також «вічне сонце» і його «донька» — роса, до яких Стефанікові селяни моляться («Роса»). Селяни для письменника залишалися міцними людьми «доброї, ласкавої душі» («Дід Гриць»). Але тепер, колядуючи, Стефанікові горяни відчують «гураган давньої мелодії», «рефрен української історії», у якому «гармати, як грім гримлять» («Давня мелодія»), їм сниться втрачена в 1918–1919 роках незалежна Україна, про неї тепер говорять і навіть читають діти («Роса»). У міжвоєнну Стефанікову прозу потрапляють картини конфліктів українських селян із польськими жандармами, ревізій, судових процесів, і, як наслідок, загрози тюрми (криміналу) («Дурні баби», «Шкільник»). Прихованим лейтмотивом творчості та світогляду В. Стефаніка в повоєнний час були культи Т. Шевченка та І. Франка, сакралізація визвольних змагань та їхніх героїв: «То як мої діти не схтіли би поштенувати моїх святих, то купіть шкірену шапку та покладьте її мені на груди... Лишаю букату поля, аби, як будуть згортати кістки наших стрільців у купи — то аби і за мене хто там згорнув кілька лопат. Але високо, бо на тих костях зацвіте наша земля» («Дід Гриць»). Очевидно, міжвоєнна новелістика письменника відображала зміни в його власному світосприйманні. Апофеоз

селянства і землі далі залишався константою його творчої уяви. Але давнє почуття певної чужості і байдужості до австрійської держави і її соціуму в пізнього В. Стефаніка поступилося місцем певному несприйняттю нової польської державності як чужої і прихованому пієтетові до західноукраїнської державності в 1918–1919 роках, яка зазнала поразки. Крізь призму цього пієтету в міжвоєнній творчості В. Стефаніка часто розкриваються глибинні проблеми людського існування, які домінували в австрійський період його письменництва.

Творчість письменника віддзеркалює і переосмислює постаті, події і стереотипи, серед яких минало його життя. Сучасна Стефанікові інтелігенція вважала його твори дзеркалом селянства, частина селян, натомість, сприймала їх як вияв інтелігентської уяви. Таким — складним і багатограним — був художній і соціальний світ В. Стефаніка перед 1936 р., коли він сам перейшов у простір пам'яті.

Стефанік після Стефаніка: культурна пам'ять і традиція.

В автобіографічному дискурсі письменник поставав емоційно вразливою людиною, яку переслідувала нелегка доля та психологічні травми і для якої головним об'єктом творчості стало селянство. У культурній пам'яті галичан, та й українців загалом, письменник фігурував у кількох іпостасях, передовсім хронологічних. Так з'явилися прижиттєвий австрійський та польський, міжвоєнний та радянський періоди рецепції творчості й життя Стефаніка (до 1936); помертний радянський (1939–1941, 1944–1991), німецький (1941–1944), діаспорно-еміграційний (1944–1991) та пострадянський (від 1991 донині) образ письменника і його творчості. За цей час довкола постаті письменника виникло кілька текстових «масивів». Такими ж «масивами» інтерпретацій було оточено й твори письменника, зокрема його новели як найбільш характерні тексти. Уже за життя письменника його збірки публікували різними мовами і поряд із текстами тих, кого він вважав класиками української та світової літератури: Івана Франка, Михайла Коцюбинського, Панаса Мирного, Леся Мартовича, Лесі Українки, Ольги Кобилянської, Гі де Мопассана, Гертга Гауптмана, Кнута Гамсуна, Карла Гуцкова, Владислава Оркана³⁷. В українській мемуаристиці його намагалися порівнювати з І. Франком і В. Орканом³⁸, і поруч із Франком та Шевченком [11], і разом із письменниками «Покутської трійці» (Василь Стефанік — Лесь Мартович — Марко Черемшина) [6], інколи розповіді про новеліста потрапляли в дещо несподівані ряди персоналій та асоціацій [7]. Уже за життя творчість і постать В. Стефаніка мала широку аудиторію й ба-

³⁷ Стефанік В. Дорога. Новелі. Львів, 1901. С. 93.

³⁸ Лепкий Б. Три портрети: Франко – Стефанік – Оркан. Львів, 1937.

гато інтерпретацій: від захоплених до критичних ³⁹ [12]. Певний час наскрізною була рецепція В. Стефаніка як виразника чи «різьбяр селянської душі» ⁴⁰, «володаря дум селянських» ⁴¹. Представники радянської української критики сформували образ письменника як захисника пригнічених трудових селянських мас, акцентуючи на соціальній природі Стефаніківського слова в руслі марксистської естетики ⁴². Цю тезу підсилювали вказівкою на його радикальну політичну позицію в австрійський час, а також певними сентиментами письменника і до міжвоєнної УСРР / УРСР. Але й тоді в Стефанікові бачили людину свого часу і свого суспільства ⁴³. А представники некоммуністичного дискурсу наголошували не лише естетичний, а й волюнтаристичний, націєтворчий характер текстів В. Стефаніка як «сина землі», що виростає з «українського національного генія», «співця української землі», вписуючи новеліста в національну парадигму ⁴⁴. Критики ліберального напрямку, частково приймаючи обидва трактування, говорили про В. Стефаніка як про майстра художньої форми чи «жреця краси» ⁴⁵, а про його новели як про моделі жанру. Навіть радикальні марксистки 1920–1930 років називали його «Селянським Бетховеном» ⁴⁶. У добу незалежності, хоч і акцентують на «селянському характері творчості письменника, але характеризують його, з одного боку, як митця слова» ⁴⁷, а з другого — як автора, значущого для національної самосвідомості галичан. Тепер Василь Стефанік сам став героєм белетристики, художніх і напівхудожніх текстів про драму його життя та творчості, таких, як романи-есе Романа Горака чи Степана Процюка [3; 8].

Усі іпостасі письменника приваблювали не лише критиків і читачів, а й його послідовників. Прикладом Стефанікової моделі в лі-

³⁹ Грицай О. Василь Стефанік. Спроба критичної характеристики. Відень, 1921.

⁴⁰ Кобзей Т. Великий різьбар українських селянських душ. Торонто, 1966.

⁴¹ Косташук В. Володар дум селянських. Ужгород : Карпати, 1968.

⁴² Козоріс М. Соціальні моменти в творчості В. Стефаніка. Харків ; Київ, 1932; Співець знедоленого селянства. Відзначення сторіччя з дня народження Василя Стефаніка / ред. Ф. Погребенник. Київ : Дніпро, 1974. 198 с.

⁴³ Василь Стефанік у критиці та спогадах. Статті, висловлювання, мемуари / упоряд. Ф. П. Погребенник. Київ : Дніпро, 1970.

⁴⁴ Вассиян К. Твори. Т. 2 : Творець, із землі зроджений. Торонто, 1974. С. 17; Луців Л. Василь Стефанік – співець української землі. Нью-Йорк ; Джерсі Сіті : Свобода, 1971. 487 с.

⁴⁵ Стефанік В. Земля. Нариси й оповідання. Львів, 1926. С. 7–12.

⁴⁶ Коряк В. Селянський Бетховен: творчість В. Стефаніка. Харків : Укр. робітник, 1929.

⁴⁷ Василь Стефанік – художник слова / редкол.: В. В. Грещук, В. І. Кононенко, С. І. Хороб. Івано-Франківськ : Плай, 1996.

тературі став молодший сучасник автора — Василь Ткачук з Іллінців [10]. Зі Стефаником його поєднувало не лише ім'я, а й селянське походження, покутський регіон (Снятинщина), бажання писати діалектом та наслідувати класика, частково — прихильність до лівих поглядів. Те, що збірки В. Ткачука з'явилися в останні роки життя та безпосередньо після смерті В. Стефаника (1935–1940-ві роки), робило його літературним спадкоємцем знаменитого новеліста. Друзі зі львівського богемного середовища молодого автора жартували, ніби той хоче стати кращим від «цего з Русова» [4, с. 250–251]. Художнє письмо В. Ткачука — у чомусь дзеркальне відображення Стефаникового. Його селянин був майже стефаніківським «грішником», «шкільником», «бунтівником», «зłodієм», «родимим», «колядником». Ткачуківського селянина теж переслідували шандарі / жандарми / «чорні колядники», дилеми гріха й кари («Грішник», «Гріх», «Бог гнівавбиси»), передсмертні сумніви й рішення («Свіча потахла»). І тут, як і у В. Стефаника, знаковим був образ матері («Мати» «Не плач, мамо») та землі як матері («Мати земля»). Ткачукова поетика також часто спиралася на пейзажні топоси (гори, чорні хліби, ріка), підкорялася селянському ритмові життя («Зелені свята», «Повінь», «Літо», «Жниво», «Буря»). Селяни В. Ткачука ставали селянами пізнього В. Стефаника: були бідні й важко працювали, протиставляли себе панам і лихварям; репресовані, болісно переживали поразку визвольних змагань і прагнули їх увіковічнити («Сині чічки»); хоч емігрували «в світи», але були вже суспільно й політично активними. Ткачукові метафори та образи були, хоч і модерніші (місяць, як парубок до фотографії), але менш драматичні (зłodій вирішує не красти, селяни спільно лаштують старосвітську дорогу, миряться, разом обстоюють громадське майно), аніж у В. Стефаника. Вони ставали відголоском і розвитком мотивів великого новеліста в новий час і в новому поколінні. Усе це засвідчувало, що життя й твори В. Стефаника стали переломним моментом в історії українського письменства, книжної культури та культурної пам'яті, моментом, який змінив не лише поетику малих літературних форм, а й дав нову рецепцію селянства. Його проза стала одним із головних «нервів» українського літературного дискурсу та канону. Принцип «писати коротко і страшно, як Стефанік» став моделлю лаконічного, психологічно напруженого письма. Такий спосіб зображення села й селян почали вважати одним із еталонів об'єктивної репрезентації життя та психології мешканців Карпат кінця ХІХ — першої половини ХХ ст. Це відобразилося і на трактуванні біографії В. Стефаника як селянського з походження співця галицького села. Водночас автобіографічний і художній дискурс

письменника були продуктами книжної культури, яку створила галицька інтелігенція, зразками образного, модерністичного мислення, у якому реальний світ був водночас уявним, а уявний — реальним. Мислення, яке сформувало Василя Стефаника як майстра малої прози і водночас утвердило в культурній пам'яті образ самого письменника як класика української літератури. Водночас у сучасній перспективі досліджень постає потреба створення якомога повнішої інтелектуальної біографії письменника в контексті ідеологічних та культурних парадигм Галичини кінця XIX — першої половини XX ст.

1. Вавжонек М. Василь Стефаник як представник галицьких радикалів / М. Вавжонек // Український історичний журнал. – 2014. – № 5. – С. 49–60. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/108703>.
2. Василь Стефаник в європейській пресі 1899–1936 рр. : антологія / Нац. акад. наук України, Львів. нац. наук. б-ка України ім. В. Стефаника, Наук.-дослід. ін-т пресознавства ; упоряд.: Василь Габор, Мар'яна Комариця, Лідія Сніцарчук. – Львів, 2021. – 522 с.
3. Горак Р. Кров на чорній ріллі. Есе-біографія Василя Стефаника / Роман Горак. – Київ, 2010. – 608 с.
4. Дванадцятка. Наймолодша львівська літературна богема 30-х років XX ст. : антологія урбаністичної прози / упоряд. Василь Габор. – Львів : Піраміда, 2006. – 344 с.
5. Королько А. З. Участь Василя Стефаника в діяльності Української радикальної партії в Галичині наприкінці XIX – на початку XX ст. / А. Королько // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2014. – Вип. 41. – С. 76–84. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npifznu_2014_41_15.
6. «Покутська трійця» в загальноукраїнському літературному процесі кінця XIX – початку XX століття: збірник наукових праць / відп. ред. С. Хороб. – Івано-Франківськ, 2006. – 494 с. – Режим доступу: <https://docplayer.net/60974258-Pokutska-triycya-v-zagalnoukrayinskomu-procesi-kincy-xix-pochatku-xx-stolittya-zbirnik-naukovih-prac.html>
7. Процюк С. Степан Процюк про Василя Стефаника, Карла-Густава Юнга, Володимира Винниченка, Архипа Тесленка, Ніку Турбіну / Степан Процюк. – Київ : Грані-Т, 2008. – 96 с.
8. Процюк С. Троянда ритуального болю. Роман про Василя Стефаника / Степан Процюк. – Київ : Академія, 2010. – 184 с.
9. Соляр І. Я. Стефаник Василь Семенович / І. Я. Соляр // Енциклопедія історії України : у 10 т. – Київ : Наукова думка, 2012. – Т. 9. – С. 852.
10. Ткачук В. Сині чічки. Новели / В. Ткачук. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2013. – 199 с.
11. Шевченко. Франко. Стефаник: матеріали міжнародної наукової конференції / ред. кол.: Кононенко В. І., Грещук В. В., Салига Т. Ю., Хороб С. І. – Івано-Франківськ : Плай, 2002. – 498 с.

12. Ясь О. В. Василь Стефаник у світлі історіографічної та культурної рецепції (До 150-річчя від дня народження) / О. В. Ясь // Вісник НАН України. – 2021. – № 5. – С. 3–11. <https://doi.org/10.15407/visn2021.05.003>
13. Binder H. Galizien in Wien. Parteien, Wahlen, Fraktionen und Abgeordnete im Übergang zur Massenpolitik / Binder H. – Wien : Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2005. – 741 s.
14. Zayarnyuk A. Letters from Heaven: An Encounter between the «National Movement» and «Popular Culture» / A. Zayarnyuk // Letters from Heaven: Popular Religion in Russia and Ukraine. – Toronto ; Buffalo : Univ. of Toronto press, 2006. – P. 165–200.

REFERENCES

1. Vavzhonek, M. (2014). Vasyl Stefanyk yak predstavnyk halytskykh radikaliv [Vasyl Stefanyk As a Representative of The Galician Radicals]. *Ukrainian Historical Journal*, 5, 49-60. Retrieved from <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/108703> [In Ukrainian].
2. Gabor, V., Komarytsia, M., Snitsarchuk, L. (Eds.). (2021). *Vasyl Stefanyk v yevropeiskii presi 1899-1936 rr.: Antolohiia* [Vasyl Stefanyk in The European Press of 1899-1936: An Anthology]. Lviv, Ukraine. Retrieved from <http://www.lsl.lviv.ua/index.php/uk/2021/05/12/prezentatsiya-antologiyi-vasyl-stefanyk-v-yeuropejskij-presi-1899-1936-rr/> [In Ukrainian].
3. Horak, R. (2010). *Krov na chornii rilli. Ese-biografii Vasyliia Stefanyka*. [Blood on a Black Field. Essay-Biography of Vasyl Stefanyk]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
4. Gabor, V. (Ed) (2006). *Dvanadtsiatka. Naimolodsha lvivska literaturna bohema 30-ky rokiv 20 st.: Antolohiia urbanistychnoi prozy* [Twelve. The Youngest Lviv literary Bohemian of The 1930s: An Anthology of Urban Prose]. Lviv, Ukraine. [In Ukrainian].
5. Korolko, A. Z. (2014). Uchast Vasyliia Stefanyka v diialnosti Ukrainskoi radykalnoi partii v Halychyni naprykintsi 19 – na pochatku 20 st. *Naukovi Pratsi Istorychnoho Fakultetu Zaporizkoho Natsionalnoho Universytetu*, 41, 76-84. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npifznu_2014_41_15
6. Khorob, S. (Ed.). (2006). "Pokutska tritisia" v zahalnoukraiïnskomu literaturnomu protsesi kintsia 19 – pochatku 20 stolittia: Zbirnyk naukovykh prats. ["Pokut Trinity" in The All-Ukrainian Literary Process of the end of the 19th – Beginning of 20th Century: A Collection of Scientific Papers]. Ivano-Frankivsk, Ukraine. Retrieved from <https://docplayer.net/60974258-Pokutska-triycya-v-zagalnoukrayinskomu-procesi-kincy-a-xix-pochatku-xx-stolittya-zbirnik-naukovih-prac.html> [In Ukrainian].
7. Protsiuk, S. (2008). *Stepan Protsiuk pro Vasyliia Stefanyka, Karla-Hustava Yunha, Volodymyra Vynnychenka, Arkhupa Teslenka, Niku Turbinu* [Stepan Protsyuk about Vasyl Stefanyk, Karl-Gustav Jung, Volodymyr Vynnychenko, Arkhup Teslenko, Nicka Turbina]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
8. Protsiuk, S. (2010). *Troianda rytualnoho boliu. Roman pro Vasyliia Stefanyka* [The Rose of Ritual Pain. A Novel about Vasil Stefanyk]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

9. Soliar, I. (2012). Stefanyk Vasyl Semenovich. [Stefanyk Vasyl Semenovich]. In V. Smolii (Ed.). *Entsyklopediia istorii Ukrainy* (Vol. 9, pp. 852). Kyiv, Ukraine: Naukova dumka. [In Ukrainian].
10. Tkachuk, V. (2013). *Syni chichky. Novely* [The Blue Chichki. Short Stories]. Ivano-Frankivsk, Ukraine. [In Ukrainian].
11. Kononenko, V. I., Greshchuk, V. V., Salyha, T. Yu., Khorob, S. I. (Eds.). (2002). *Shevchenko. Franko. Stefanyk: Materialy Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii* [Shevchenko. Franko. Stefanyk: The Materials of the International Scientific Conference]. Ivano-Frankivsk, Ukraine. [In Ukrainian].
12. Yas, O. V. (2021). Vasyl Stefanyk u svitli istoriografichnoi ta kulturnoi retseptsii (Do 150-richchia vid dnia narodzhennia). [Vasyl Stefanyk in the Light of Historiographical and Cultural Reception (To the 150th Anniversary of his Birth)]. *Bulletin of the NAS of Ukraine*, 5, 3-11. <https://doi.org/10.15407/vsn2021.05.003> [In Ukrainian].
13. Binder, H. (2005). *Galizien in Wien. Parteien, Wahlen, Fraktionen und Abgeordnete im Übergang zur Massenpolitik*. [Galicia in Vienna. The Parties, Elections, Parliamentary Groups and Members of Parliament in the Transition to Mass Politics]. Wien, Austria. [In German].
14. Zayarnyuk, A. (2006). Letters from Heaven: An Encounter between the "National Movement" and "Popular Culture". In *Letters from Heaven: Popular Religion in Russia and Ukraine* (pp. 165-200). Toronto, Canada; Buffalo, USA. [In English].

Рукопис одержано 24.12.2021 р.

Roman HOLYK, D.Sc. (History), Department of Modern History of Ukraine, I. Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies, the National Academy of Sciences of Ukraine (Lviv, Ukraine).

Marta NADRAGA, Ph.D. (History), Senior Researcher, Director of the Danylo Halytsky LNMU Scientific Library (Lviv, Ukraine).

A peasant, an intellectual: The "short story of life" by Vasyl Stefanyk.

The aim of the work is to consider the life and work of Vasyl Stefanyk as a text (short story as a life drama) on the basis of comparing (auto) biographical and artistic discourse of the writer. *The research methodology* is based on chronological and problem-thematic methods in combination with the methods of historical biography, hermeneutics, structural-semiotic analysis, history of everyday life. *The scientific novelty* lies in the analysis of the creative biography of the writer as a component of the history of reading, social history, history of ideas and cultural memory of Galicia. The relationship between autobiographical narratives and the writer's works in the context of the concept of life as creativity and creativity as life is shown. The main categories of the writer's thought are singled out, on the basis of which his self-representation is built and in line with which his artistic thought developed. The role of book culture in its intellectual formation is clarified. The perception of the figure of V. Stefanyk in his lifetime and later criticism against the background of the formation of the "Stefanyk line" in literature has been studied. Conclusions. V. Stefanyk's autobiographical and artistic texts are united by the concept of dramatization of life, which was especially noticeable in the writer's short stories. His intellectual formation was the

result of mastering the folk tradition and critical reading of works of Ukrainian, Polish, German and other European literatures. The key to the development of autobiographical discourse and works of the writer was the emphasis on his peasant origins. This influenced the creativity and social activities of the writer, his attitude to the intelligentsia, clergy, aristocracy. V. Stefanyk's autobiographical discourse and work are based on the dilemmas of imaginary and real, folk and elitist, oral and book elements of culture. This influenced the perception of the writer and the reception of his work in Ukrainian literature and culture.

Key words: V. Stefanyk, short story, writer, book culture, cultural memory, Galicia.